

Tlačová konferencia Poštovej banky, 11. novembra 2009

Ako sa nám žije dnes v porovnaní s rokom 1989

Štúdia analytického tímu Poštovej banky

Na Nežnú revolúciu z roku 1989 si po dvadsiatich rokoch intenzívnejšie spomíname práve v týchto novembrových dňoch. Pre Slovákov neznamenala len odstránenie totalitného režimu a obnovenie ľudských práv či slobôd, ale priniesla aj podstatné zmeny v ekonomike. Cesta od centrálne plánovanej k trhovej ekonomike nebola jednoduchá. A tak ani dnes nie je úplnou raritou stretnúť človeka prejavujúceho nostalgiu za minulým režimom.

Ako sa nám teda žije dnes v porovnaní s rokom 1989? Analytický tím Poštovej banky pri príležitosti 20. výročia Nežnej revolúcie vypracoval štúdiu, v ktorej porovnáva súčasnú životnú úroveň Slovákov s revolučným rokom 1989. Životnú úroveň možno merať viacerými spôsobmi. Najčastejšími sú hrubý domáci produkt [HDP] na obyvateľa, reálne príjmy na obyvateľa, množstvo spotrebovaných statkov a služieb či vybavenie domácností niektorými statkami. Táto štúdia prináša odpovede na otázky: „Ako rýchlo sa Slováci približujú k životnej úrovni v Európe?“, „Kedy Slováci začali reálne zarábať viac ako v roku 1989?“, „Môžu si Slováci v súčasnosti dovoliť viac luxusnejších tovarov?“ či „Na ktoré tovary musia Slováci dnes pracovať viac alebo menej ako v roku 1989?“. Záverečná časť sa zaoberá vývojom bankového sektora v posledných rokoch a prináša pohľad na to, akými bankovými klientmi sú Slováci dnes.

Životnú úroveň únie dobiehame najrýchlejšie spomedzi krajín V4

S ekonomickým rastom krajiny veľmi úzko súvisí rast životnej úrovne a teda kvalita života každého z nás. Za jeden z indikátorov sa pri ich meraní považuje hrubý domáci produkt na obyvateľa meraný v parite kúpnej sily. V roku 1989 dosahoval priemer HDP na obyvateľa menej ako 60 % z priemeru krajín EÚ 14 [EÚ 15 bez Luxemburska]. Za predpokladu zarátania Luxemburska, ktorého nadpriemerná životná úroveň predstavuje dlhodobo viac ako 250 % z priemeru EÚ 27, by Slovensko [ČSSR] bolo v revolučnom roku na tom ešte horšie. Po rozdelení federatívnej republiky bola životná úroveň Slovákov z pohľadu tohto ukazovateľa podstatne horšia ako u českých susedov. Kým Slováci pred desiatimi rokmi dosahovali iba o niečo viac ako polovicu z priemeru dvadsaťsedemčlennej únie, tak v prípade Česka to bolo až necelých 70 %. Slováci sa však k priemeru únie približujú čoraz viac a v roku 2008 dosiahli takmer 72 % zo životnej úrovne EÚ 27. V rámci krajín V4 sú na tom lepšie ako my iba Česi [80 % z EÚ 27]. Za nami naopak zaostávajú Maďari [63 % z EÚ 27] a ešte výraznejšie Poliaci [57 % z EÚ 27]. **Slovensko si však prvenstvo v rámci V4 rozhodne zaslúži z pohľadu najrýchlejšieho približovania k európskemu priemeru. Za posledných dvanásť rokov sme si polepšili o viac ako 20 bodov, Maďari a Poliaci o cca 10 až 11 bodov a Česi len o niečo cez 7 bodov.**

HDP / obyvateľ v PPS [EÚ 27 = 100]	eurozóna 16	Slovensko	Česká republika	Maďarsko	Poľsko	Rakúsko
1997	113,0	51,3	72,9	53,1	46,8	131,3
1998	113,1	52,1	70,5	54,6	47,8	131,6
1999	112,9	50,5	69,5	64,7	48,6	131,2
2000	112,5	50,1	68,5	55,3	48,2	131,4
2001	112,1	52,3	70,2	58,9	47,6	125,1
2002	111,3	54,1	70,4	61,6	48,3	126,2
2003	110,5	55,5	73,4	62,8	48,9	126,8
2004	109,4	57,1	75,1	63,4	50,6	126,7
2005	109,6	60,3	75,9	63,2	51,4	124,4
2006	109,2	63,5	77,6	63,5	52,3	123,7
2007	109,0	67,0	80,3	62,6	53,8	123,9
2008	108,4	71,9	80,1	62,8	57,6	123,1

Zdroj: Eurostat

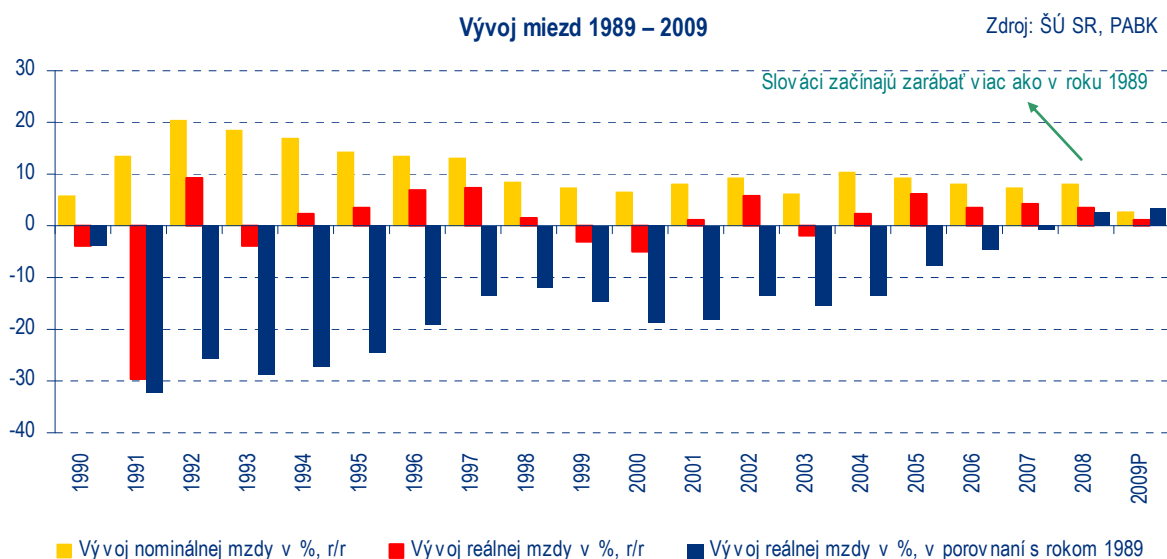
Slováci začali reálne zarábať viac ako v roku 1989 až na prelome rokov 2007 a 2008

Nie je náhodou, že ľudia sa pri odpovedi na otázku na ich životnú úroveň odrážajú od výšky svojich príjmov. Príjmy sú totiž aj vo všeobecnosti považované za jednu z najcitlivejších zložiek pri skúmaní životnej úrovne obyvateľstva. Príjmy očistené o infláciu a dane, teda čisté disponibilné príjmy, sú kľúčovým prvkom pre blahobyt každého obyvateľa.

Priemerná nominálna mzda vzrástla z 3 142 Kčs v roku 1989 na 723,0 EUR [21 782 Sk] v roku 2008 či 721,4 EUR [21 731 Sk] v prvom polroku 2009. V oboch prípadoch tak ide o viac ako 590 % – ný nárast. Reálnejší pohľad však je až cez vývoj reálnych miezd, teda nominálnych miezd očistených o infláciu. Prvýkrát od revolúcie sa Slovákom podarilo reálne zarobiť viac až na prelome rokov 2007 a 2008. **Kým ešte v roku 2007 boli mzdy Slovákov očistené o infláciu nižšie v porovnaní s revolučným rokom o niekoľko desiatín percenta, tak už v roku 2008 zarobili Slováci reálne viac o takmer tri percentá.** Takmer celý prepad reálnych miezd bol zaznamenaný najmä v porevolučných rokoch. Od roku 1989 až po rok 1993 sa síce nominálne mzdy zvýšili o viac ako 70 %, avšak ceny tovarov a služieb vzrástli za toto obdobie o cca 140 %.

V roku 2009, a to aj napriek kríze, očakávame pokračujúci rast reálnych miezd. Slováci by tak v porovnaní s revolučným rokom mali zarábať viac aj naďalej.

Samozrejme, že pre ľudí je rozhodujúca čistá reálna mzda, teda mzda očistená nielen o infláciu, ale aj o dane a odvody. Zamestnanec v minulosti odvody zo svojej mzdy neodvádzal a sadzby dane zo mzdy boli podstatne nižšie ako sú dnes. Preto **Slovákov prekonanie priemernej úrovne čistej reálnej mzdy z roku 1989 ešte len čaká. Očakávame, že to nebude skôr ako v roku 2010.** Potrebne je ale podotknúť, že v súčasnosti je podiel miezd na celkových príjmoch domácností menší ako v minulosti a tak mierny nárast reálnych miezd od roku 1989 je do určitej miery kompenzovaný väčším podielom kapitálových príjmov na celkových príjmoch domácností.

V porovnaní s rokom 1989 si v súčasnosti môžeme dovoliť viac luxusu

Jedným z kritérií na posudzovanie životnej úrovne je nielen úroveň reálnych príjmov, ale aj možnosť tento príjem využiť na kúpu rozličných tovarov a služieb. Tie delíme na nevyhnutné a luxusné. Nevyhnutné napĺňajú základné potreby človeka ako napr. potraviny, nápoje, bývanie či oblečenie. Medzi luxusné radíme tie, ktoré zvyšujú blahobyť spotrebiteľa, ale pre živobytie nie sú nevyhnutné. Platí, že čím viac môže spotrebiteľ zo svojho príjmu minúť na luxusné tovary, tým dosahuje aj vyšší komfort. Nie je ale jednoduché urobiť striktnú hranicu medzi nevyhnutnými a luxusnými tovarmi a navyše tie, čo boli pred dvadsiatimi rokmi považované za luxus [napr. televízor a telefón], sú už v súčasnosti absolútnou samozrejmosťou.

V súčasnosti Slováci míňajú v priemere 20 % svojich výdavkov na potraviny a nealkoholické nápoje. Pred dvadsiatimi rokmi sa tieto tovary podieľali na celkových výdavkoch domácností takmer 40 % – ami. Menší podiel výdavkov na základné tovary zväčšuje priestor na kúpu luxusnejších tovarov a služieb. **Slovenské rodiny si tak môžu v súčasnosti dovoliť oveľa viac kultúry, dovoleníek, stravovania sa v reštauráciách či ubytovania v hoteloch a penziónoch než v roku 1989.**

Avšak tak na stravu ako aj na bývanie a ostatné bežné statky míňame v súčasnosti ešte stále viac ako iné európske ekonomiky. Kým Slováci vynakladajú takmer 60 % zo svojich výdavkov na jedlo, nápoje [alkoholické aj nealkoholické], tabakové výrobky a bývanie, tak napríklad v Rakúsku je tento podiel na úrovni pod 45 %, čo je zároveň typická hranica pre domácnosti s vyššími príjmami. Slovensko tak v európskom meradle patrí aj naďalej skôr medzi krajiny s nízkopríjmovými domácnosťami.

Spotreba domácností za rok 2005, v %	EÚ 27	Slovensko	Česká republika	Maďarsko	Poľsko	Rakúsko
Strava, nápoje a tabak	19,4	30,1	23,5	26,2	28,0	15,8
Oblečenie a obuv	5,7	6,1	5,6	5,0	4,6	5,6
Bývanie	33,1	28,0	26,8	24,1	36,0	28,5
Zdravie	3,4	3,1	2,0	4,1	4,6	3,1
Doprava	11,9	9,2	11,1	14,1	8,1	16,1
Komunikácia	3,3	4,7	4,6	6,5	4,8	2,6
Rekreácia a kultúra	8,4	6,6	10,6	8,5	6,3	12,6
Vzdelanie	1,0	0,9	0,5	0,8	1,3	0,8
Reštaurácie a hotely	5,3	4,8	5,1	3,2	1,7	5,5

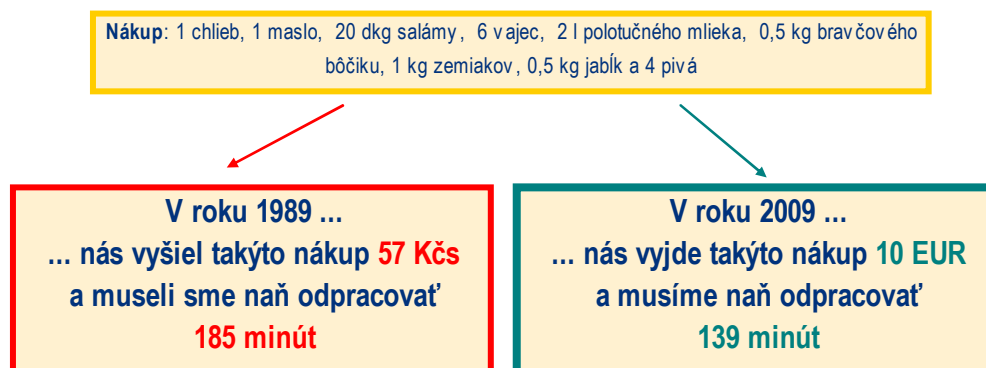
Zdroj: Eurostat

Na kúpu väčšiny tovarov musíme v súčasnosti odpracovať menej

Porovnaním priemerných nominálnych miezd a cien vybraných tovarov môžeme vyjadriť, koľko mesiacov, dní, hodín či minút museli Slováci odpracovať na kúpu vybraných tovarov pred 20 rokmi a koľko v súčasnosti.

Dnes z úst mnohých Slovákov ešte stále počuť, že chlieb a mlieko boli za socializmu lacnejšie. Je možné dať im za pravdu. Na nákup týchto potravín totiž Slováci musia v súčasnosti odpracovať o pár minút viac ako pred dvadsiatimi rokmi. V prípade piva sme na tom úplne rovnako ako na sklonku socializmu - aj v súčasnosti naň musíme pracovať rovnako dlho a to v priemere 8 minút. **Na väčšinu z vybraných tovarov však už v súčasnosti pracujeme podstatne kratší čas.**

Napríklad na bežný nákup obsahujúci 1 chlieb, 1 maslo, 20 dkg salámy, 6 vajec, 2 l polotučného mlieka, 0,5 kg bravčového bôčiku, 1 kg zemiakov, 0,5 kg jablák a 4 pivá by sme museli v roku 1989 zaplatiť 57 Kčs, respektíve odpracovať 185 minút. V súčasnosti nás vyjde takýto nákup 10 EUR, čo v priemere predstavuje 139 odpracovaných minút.

Podstatne kratší čas potrebujeme odpracovať aj na nákup tovarov dlhodobej spotreby. Napríklad na farebný televízor sme museli v roku 1989 odpracovať približne 4– až 5– násobne dlhší čas ako v dnešnej dobe na LCD televízor, na nákup auta či chladničky asi dvojnásobok toho, čo dnes. Navyše ide o tovary, ktoré sa za posledné roky neustále vyvíjajú a platí o nich, že čo bolo špičkou jeden rok, je o pár rokov zastarané.

Zaujímavou oblasťou sú nehnuteľnosti a ich cenový vývoj. Kým do roku 1989 sa byty pridelovali vo veľkej miere zdarma alebo stáli v rozmedzí 20 až 40 tisíc Kčs, v súčasnosti ich cenu počítame v státisícoch či miliónoch slovenských korún, resp. v desiatkach či stovkách tisíc eur. V roku 1989 sme museli na jeden štvorcový meter plochy bytu odpracovať približne 4 dni, v súčasnosti je to takmer desaťnásobne viac. Na druhej strane čakanie v poradovníkoch sa stalo minulosťou, vznikol štandardný trh s domami a bytmi a záujemcovia si môžu dnes vyberať z podstatne širšej aj kvalitnejšej ponuky.

Je zrejmé, že uvedený prepočet nevystihuje úplne celú problematiku. Porovnanie totiž počíta s priemernými údajmi a tak neplatí úplne rovnako pre celú populáciu SR. **Nepochybne sa ale za posledných 20 rokov zásadne zvýšila kvalita a dostupnosť mnohých tovarov a služieb.** Mnohé z tovarov, a to ani nie luxusných, boli za socializmu veľmi ťažko dostupné. Nedostatok mäsa, ovocia či vybavenia domácností a hračiek nútil ľudí stáť v dlhých radoch pred obchodmi..

Rok 2009 je však okrem okrúhleho výročia Nežnej revolúcie „výnimočným“ aj po inej stránke. Tento rok sa slovenská ekonomika dostáva pod vplyvom krízy do červených čísiel. Inflácia z mesiaca na mesiac atakuje nové historické minimá. Z uvedeného prehľadu vidieť, na ktoré konkrétne tovary pracujeme tento rok v priemere menej ako pred rokom. Zlacnenie a teda aj menej pracovného času vynaloženého na získanie daného tovaru nie je zanedbateľné napríklad pri syre, polotučnom mlieku, ale aj pri benzíne, chladničkách, televízoroch či automobiloch. Pokles cien je neprehliadnuteľný aj v prípade nehnuteľností.

Ukazovateľ [cena / odpracovaný čas]	1989 [Kčs]	2008 [Sk]	1Q - 3Q 2009 [EUR]
Priemerná nominálna mesačná mzda	3 142	21 782	721 *
Priemerná nominálna hodinová mzda	18,5	136,1	4,5 *
Chlieb 1 kg	4,40 14 minút	37,05 16 minút	1,25 17 minút
Čerstvé maslo 125 g	5,00 16 minút	26,08 11 minút	0,74 10 minút
Syr Eidam tehla 1 kg	23,00 1 hodina 15 minút	189,90 1 hodina 24 minút	4,95 1 hodina 6 minút
Trvanlivá saláma 1 kg	60,00 3 hodiny 15 minút	231,03 1hodina 42 minút	7,61 1hodina 41 minút
Kurča 1 kg	30,00 97 minút	75,62 33 minút	2,32 31 minút
Olej 1 l	25,40 1 hodina 22 minút	61,50 27 minút	1,97 26 minút
Slepačie vajce 1 ks	1,20 4 minúty	3,56 2 minúty	0,12 2 minúty
Polotučné mlieko 1 l	2,00 6 minút	22,02 10 minút	0,61 8 minút
Hovädzie mäso 1 kg	17,00 55 minút	111,14 49 minút	3,83 51 minút
Bravčový bôčik 1 kg	20,00 1 hodina 5 minút	91,54 40 minút	2,95 39 minút
Jablká 1 kg	6,00 20 minút	37,39 16 minút	0,92 12 minút
Zemiaky 1 kg	1,60 5 minút	12,76 6 minút	0,46 6 minút
Pivo 0,5 l	2,50 8 minút	17,30 8 minút	0,60 8 minút
Víno 1l	28,00 91 minút	66,65 29 minút	2,23 30 minút
Benzín 95 oktánový	8,00 26 minút	38,75 17 minút	1,09 15 minút
Pánsky oblek	997,00 54 hodín	4952,97 36 hodín	162,20 36 hodín
Farebný televízor [LCD]	13 000,00 83 dní	22 095,29 20 dní	552,68 15 dní
Auto Škoda [Favorit, Fabia]	84 600,00 27 mesiacov	321 770,22 15 mesiacov	10 289,35 14 mesiacov
Chladnička	3 530,00 22 dní	11 505,57 11 dní	365,44 10 dní
Televízny poplatok	25,00 81 minút	98,33 43 minút	3,32 44 minút
Byt, 1 meter štvorcový	650,00 ** 4 dni	47 418,32 44 dni	1 409,50 39 dni

Zdroj: ŠÚ SR, MF SR, NBS, prepočty PABK

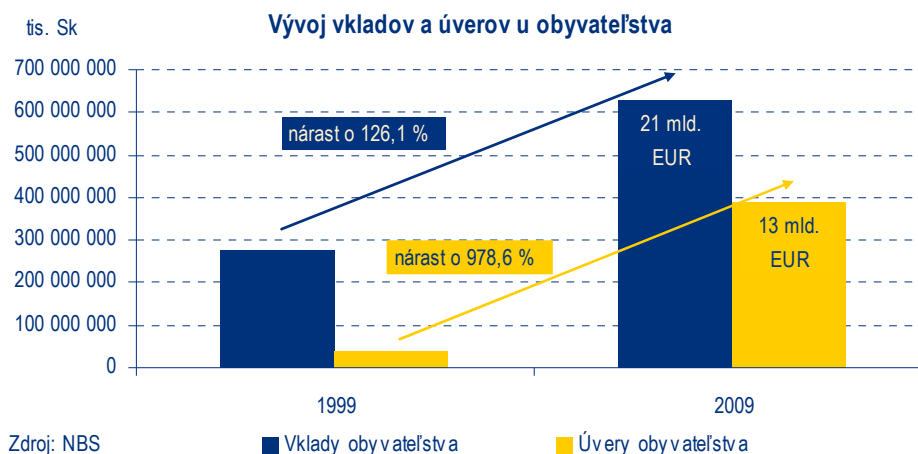
* Odhad PABK za obdobie 1Q – 3Q 2009, ** Odhad PABK vychádzajúci z toho, že byty sa v roku 1989 predávali za 20 až 40 tisíc Kčs

Bankový sektor prešiel za posledných dvadsať rokov viacerými zmenami

Zmena režimu priniesla so sebou rozdelenie jednostupňovej centralizovanej bankovej sústavy na dvojstupňovú. Na území socialistického Československa existovalo okrem Štátnej banky česko-slovenskej [ŠBČS] ešte 5 špecializovaných peňažných ústavov s presne určenými bankovými operáciami. ŠBČS, ktorá od roku 1990 zastávala funkciu centrálnej banky, zanikla spolu s federatívnou republikou k 31.12.1992 a 1.1.1993 vznikla Národná banka Slovenska. Nový systém naštartoval vznik komerčných bánk, ktorých produktové portfóliá sú už v súčasnosti neporovnateľne väčšie. V silnom konkurenčnom prostredí banky bojujú o každého klienta a snažia sa k nemu priblížiť čo najviac. Sieť svojich obchodných miest rozširujú z veľkých miest aj na vidiek. A dnes už nie je žiadnou raritou nájsť obchodné miesta bánk na chodbách veľkých obchodných centier či na poštách vo forme spoločnej priehradky, vysunutého akvizičného pracoviska či poradenských centier. Na Slovensku v súčasnosti pôsobí 25 bánk [z toho 15 bánk so sídlom na území SR a 10 pobočiek zahraničných bánk].

Rozdelenie Československa, vznik Slovenskej republiky ako aj nedávny vstup Slovenska do eurozóny donútili Slovákov platiť za posledných dvadsať rokov až tromi menami. Korunu československú [Kčs], vystriedala od 1.1.1993 Slovenská koruna [Sk], ktorá svoju púť definitívne ukončila na sklonku minulého roka a 1.1.2009 sa našou oficiálnou menou stala spoločná mena Európanov – euro.

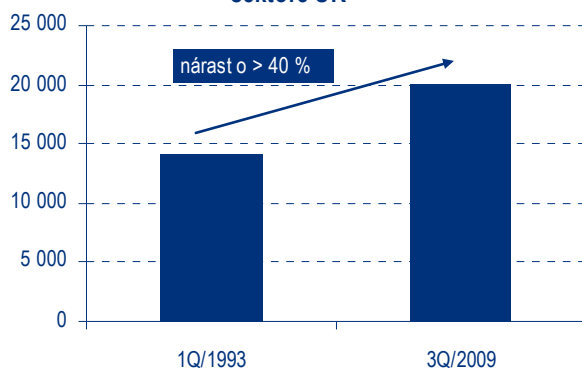
Slováci za posledné roky využívajú čoraz viac bankové služby. Za posledných 10 rokov vzrástol objem vkladov zo strany obyvateľstva o viac ako 125 %, t.j. z takmer 280 mld. Sk na viac ako 630 mld. Sk [takmer 21 mld. EUR]. Podstatne rýchlejšie tempo však bolo zaznamenané pri úverovaní obyvateľstva. Kým pred desiatimi rokmi predstavoval objem úverov pre obyvateľstvo necelých 36 mld. Sk, v súčasnosti je tento objem na úrovni 388 mld. Sk [cca 13 mld. EUR] takmer jedenásťkrát vyšší. Slováci sa tak zadlžujú stále viac. Pomer úverov a vkladov obyvateľstva sa za poslednú dekádu zvýšil z 0,13 na 0,61. Zjednodušene povedané, kým v roku 1999 pripadalo na tisíc korún v banke fyzickou osobou vložených iba 130 korún bankou klientovi požičaných, tak v súčasnosti je to už 610 korún.

Základné imanie bánk pôsobiacich na Slovensku sa od 1.1.1993 zvýšilo 7,5-násobne [z 8,8 mld. Sk na 66,1 mld. Sk, resp. 2,2 mld. EUR]. Zásadný rozdiel ale nastal v akcionárskom zložení bánk. Po rozdelení Československa bol podiel zahraničných akcionárov na základnom imaní bankového sektora SR iba 7,6 %. V súčasnosti tento podiel predstavuje 91,4 %.

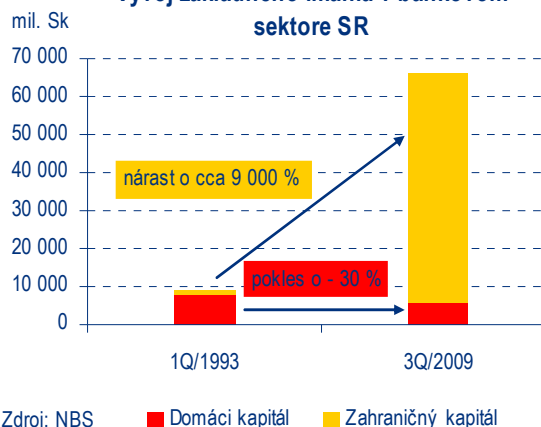
Bankový sektor sa stal za posledné roky aj významným zamestnávateľom na slovenskom pracovnom trhu. Po rozdelení Československa banky pôsobiace na Slovensku zamestnávali niečo cez 14 tisíc zamestnancov, dnes je to viac ako 20 tisíc.

Vývoj počtu zamestnancov v bankovom sektore SR

Zdroj: NBS

Vývoj základného imania v bankovom sektore SR

Zdroj: NBS

Záverčné zhrnutie

Životná úroveň Slovákov nedosahuje v súčasnosti ešte životnú úroveň priemerných Európanov. Za posledné roky sa nám k nej však podarilo výrazne priblížiť. A potvrdzuje to nielen z roka na roka sa zlepšujúci ukazovateľ HDP na obyvateľa, ktorý sa za posledných dvanásť rokov zvýšil najviac v porovnaní s inými ekonomikami vo V4 a v roku 2008 dosiahol takmer 72 % z úrovne EÚ 27.

Je pochopiteľné, že odpoveď na otázku „Ako sa nám žije“ ovplyvňuje to, aké máme príjmy. Prvýkrát od revolúcie sa obyvateľom Slovenska podarilo reálne zarobiť viac až na prelome rokov 2007 a 2008. Kým ešte v roku 2007 boli ich mzdy očistené o infláciu nižšie v porovnaní s rokom 1989 o niekoľko desiatin percenta, tak už v roku 2008 Slováci zarobili reálne viac o takmer tri percentá.

Pri posudzovaní životnej úrovne je dôležitá nielen úroveň reálnych príjmov, ale aj možnosť tieto príjmy využiť na kúpu rozličných tovarov a služieb. Kým sme pred dvadsiatimi rokmi na potraviny a nealkoholické nápoje museli z našich výdavkov vynaložiť necelých 40 %, tak v súčasnosti je to podstatne menej – cca 20 %. Menší podiel výdavkov na základné tovary zväčšuje priestor pre získavanie iných tovarov a služieb. Slovenské rodiny si môžu v súčasnosti dovoliť oveľa viac kultúry, dovoleniek, stravovania sa v reštauráciách či ubytovania v hoteloch a penziónoch. Avšak ako na stravu tak aj na bývanie a ostatné bežné statky míňame v súčasnosti stále viac ako iné európske ekonomiky.

Slovákovi dnes na väčšinu tovarov a služieb stačí odpracovať menej ako v roku 1989. V prípade bežného nákupu potravín môžeme ušetriť až niekoľko desiatok minút. Podstatne menej nám stačí odpracovať aj na tovary dlhodobej spotreby ako sú auto, chladnička či televízor. Omnoho drahšia v porovnaní s rokom 1989 je však napr. kúpa bytu.

Ťažšie vyčísliteľné je to, ako zásadne sa za posledných 20 rokov zvýšila kvalita a dostupnosť mnohých tovarov a služieb. Mnohé z tovarov, a to ani nie luxusných, boli za komunizmu veľmi ťažko dostupné. Nedostatok mäsa, ovocia či vybavenia domácností a hračiek nútil ľudí stáť v dlhých radoch pred obchodmi. Deficity tohto charakteru už súčasný slovenský trh nepozná.

Vyššie uvedené výsledky sú samozrejme len zlomkom toho, ako sa dá hodnotiť naša súčasná životná úroveň v porovnaní s revolučným rokom 1989. Na druhej strane ich ale považujeme za merateľné a pomerne verne odrážajúce stav životnej úrovne z dlhodobého hľadiska. Pri podrobnejšom hodnotení je však nevyhnutné zohľadniť aj skutočnosť, že v roku 1989 na rozdiel od súčasnosti pojem nezamestnanosti v praxi takmer neexistoval, resp. existovať nesmel a byť nezamestnaným bolo trestné.

Kontakt v prípade otázok: eva.sadovska@pabk.sk, +421 903 660 664, +421 910 511 422